

EFECTELE HOTĂRÂRIILOR PREJUDICIALE PRONUNȚATE DE CĂTRE CURTEA DE JUSTIȚIE A UNIUNII EUROPENE

Tudor-Matei RUSU

Abstract

This article analyzes the preliminary rulings procedure (procedure provided in the article 267 of the Treaty on the Functioning of the European Union), in particular, the effects of the judgments of the Court of Justice of the European Union under the article 267 TFEU. Summarizing the preliminary rulings procedure, when the national courts are facing a problem about the interpretation of the treaties of the European Union or about the interpretation and validity of some acts of the Union, they have the possibility, and sometimes even the obligation, to request a preliminary ruling from the Court of Justice of the European Union about those problems.

Keywords: *preliminary rulings, article 267 TFEU, Court of Justice of the European Union.*

§1. Introducere

În prezent, suntem martorii unei apropieri, influențări și armonizări reciproce a sistemelor de drept din toate statele lumii. Acest lucru poate fi demonstrat prin existența unor instituții precum Uniunea Europeană, Consiliul Europei și Organizația Națiunilor Unite, care, într-o formă sau alta, contribuie la armonizarea sistemelor de drept¹.

Importanța articolului rezultă, în primul rând, din faptul că dreptul Uniunii Europene primează dreptului național. Această supremație a dreptului comunitar nu își are bazele în niciun tratat, ci a fost dezvoltată de Curtea de Justiție pe cale jurisprudențială. Aceasta a stabilit că instanțele naționale trebuie să pună imediat în aplicare dreptul Uniunii și să ignore sau să înlăture orice normă națională care ar putea împiedica aplicarea dreptului Uniunii Europene². Prin aplicarea imediată a dreptului Uniunii Europene înțelegem că instanțele naționale trebuie să îl aplice

¹ L.C. Spătaru-Negură, *Dreptul Uniunii Europene - o nouă tipologie juridică*, Ed. Hamangiu, București, 2016, p. 129.

² P. Craig, G. de Búrca, *Dreptul Uniunii Europene*, Ediția a VI - a, Ed. Hamangiu, București, 2017, p. 298.

fără a încerca să soluționeze un conflict între acesta și dreptul național, deoarece instanțele naționale pot sau uneori chiar sunt obligate să solicite Curții pronunțarea unei hotărâri prejudiciale cu privire la interpretarea sau validitatea unor norme de drept comunitar și, astfel, nu se poate spune că instanțele naționale vor aplica imediat dreptul Uniunii Europene.

În al doilea rând, importanța articolului rezultă și din faptul că dreptul Uniunii Europene s-a integrat, a pătruns în cât mai multe ramuri ale dreptului național. Astfel, există din ce în ce mai puține raporturi juridice care nu sunt reglementate de norme care au o anumită legătură cu dreptul Uniunii Europene. Există foarte multe regulamente, care, conform art. 288 TFUE, sunt obligatorii în toate elementele lor și se aplică direct în fiecare stat membru și, totodată, există foarte multe directive, care sunt obligatorii și care au fost transpuse în legislațiile naționale. În aceste condiții, este foarte greu să întâlnim litigii care să nu fie guvernate de norme de drept comunitar, sau măcar de norme care au o anumită legătură cu dreptul Uniunii Europene.

Trebuie spus că dreptul Uniunii Europene, pe lângă legislația primară și secundară, are și o latură jurisprudențială foarte importantă. Această latură jurisprudențială s-a dezvoltat ca urmare a interpretării normelor primare și derivate de către Curtea de Justiție a Uniunii Europene. Astfel, dreptul Uniunii Europene se bucură de o interpretare dinamică. Acesta trebuie interpretat din perspectiva realității contemporane, astfel, dreptul comunitar nu poate fi izolat de realitatea socială și, totodată, trebuie adaptat cât mai repede la această realitate. În cazul în care dreptul Uniunii nu ar fi adaptat la această realitate socială, există posibilitatea impunerii unor anumite puncte de vedere depășite. Totodată, în condițiile în care Curtea nu ar ține seama de aceste realități, ar exista riscul ca normele comunitare să își piardă din eficacitate. Trebuie spus că, nu de puține ori, Curtea și-a schimbat orientarea cu privire la anumite situații cu care s-a confruntat. Din aceste puncte de vedere, se poate observa că dreptul Uniunii Europene este foarte puternic influențat de contextele economice, politice și sociale. Aici putem observa o altă importanță a temei, deoarece această interpretare dinamică a dreptului comunitar, făcută de către Curte, a fost realizată prin intermediul chestiunilor prejudiciale, fără mecanismul prevăzut în art. 267 TFUE ar fi fost mult mai greu să se realizeze această interpretare dinamică a dreptului comunitar.

§2. Clasificarea chestiunilor prejudiciale

Conform art. 267 TFUE, articol ce reprezintă sediul materiei în ceea ce privește procedura trimerilor preliminare, Curtea de Justiție a Uniunii Europene se poate pronunța, cu titlu preliminar, cu privire la: interpretarea tratatelor și validitatea și interpretarea actelor adoptate de instituțiile, organele, oficiile sau agențiile Uniunii.

De aici putem trage concluzia că o hotărâre prejudicială poate avea ca obiect, fie un tratat, fie un act de drept derivat. În ceea ce privește tratatele, acestea nu pot fi supuse decât unei interpretări a Curții de Justiție, ele nu pot fi supuse și unui control în ceea ce privește legalitatea acestora. De partea cealaltă, actele de drept derivat, precum regulamentele, directivele, deciziile, recomandările și avizele pot fi supuse atât unei interpretări, cât și unei verificări a legalității acestora.

Având în vedere aceste lucruri, se poate preciza că pot exista două tipuri de chestiuni prejudiciale. În primul rând, este vorba despre chestiunile prejudiciale în interpretare, ce vor avea ca obiect, fie un tratat, fie un act adoptat de o instituție, un organ, un oficiu sau o agenție a Uniunii. În al doilea rând, este vorba despre chestiunile prejudiciale în validitate. Acestea pot avea ca obiect doar actele adoptate de către instituțiile, organele, oficiile sau agențiile Uniunii.

§3. Efectele chestiunilor prejudiciale

În ceea ce privește efectele hotărârilor prejudiciale trebuie avută în vedere forța obligatorie a hotărârilor, precum și efectul în timp al acestora. Astfel, trebuie separate trimerile în interpretare de cele în validitate când analizăm efectele hotărârilor.

Totodată, Curtea de Justiție nu se consideră ținută de hotărârile sale anterioare, dar, în practică, s-a întâmplat destul de rar ca soluția cu privire la o problemă să fie schimbată. Foarte rar, Curtea recunoaște în mod explicit faptul că se îndepărtează de jurisprudența anterioară³. Există și un exemplu faimos întâlnit în cauzele conexe Keck și Mithouard⁴. În aceste spețe, ce aveau ca obiect anumite măsuri cu efect echivalent restricțiilor cantitative, Curtea a adoptat o poziție diferită față de jurisprudența anterioară stabilită în cauza Cassis de Dijon⁵ și a făcut distincție între reglementările naționale cu privire la produse (care reprezintă tot timpul măsuri cu efect echivalent) și reglementările naționale cu privire la modalitățile de vânzare (acestea nu reprezintă măsuri cu efect echivalent dacă afectează atât în fapt, cât și în drept atât produsele naționale cât și cele importate).

3.1. Efectele chestiunilor prejudiciale în interpretare

Când vine vorba de trimerile în interpretare, pe lângă efectul acestora, trebuie să vorbim și de tipurile de răspunsuri pe care le poate da Curtea. Aceasta poate răspunde în următoarele moduri. În primul rând, poate să dea un răspuns atât de exact încât să nu mai lase instanței naționale vreo marjă, practic oferind o soluție în

³ B. Andreșan-Grigoriu, *Procedura hotărârilor preliminare*, Ed. Hamangiu, București, 2010, p. 348.

⁴ Hotărârea din 24 noiembrie 1993, *Keck C-267/91, Mithouard C-268/91*, EU:C:1993:905.

⁵ Hotărârea din 20 februarie 1979, *Rewe-Zentral C-120/78*, EU:C:1979:42.

acel litigiu. În al doilea rând, poate să dea un răspuns prin care să ghideze, să îndrume instanța națională în rezolvarea aceluși litigiu. În ultimul rând, poate să răspundă foarte general, urmând ca instanța națională să tragă concluziile necesare din decizia Curții⁶.

În ceea ce privește chestiunile prejudiciale în interpretare, Curtea, de multe ori, nu se rezumă la a interpreta norma de drept comunitar, ci mai degrabă ea trece direct la aplicarea acelei norme. Desigur, conform art. 267 TFUE, Curtea de Justiție nu are în competența sa și aplicarea dreptului Uniunii într-o situație concretă, inclusiv pe acest lucru bazându-se și relația de colaborare dintre Curte și instanțele naționale.

Doar că, de cele mai multe ori, în practică nu prea se face o distincție între interpretare și aplicare. Acest lucru este cauzat de modul în care sunt redactate multe dintre întrebările trimise Curții de Justiție. Aceste întrebări sunt foarte detaliate și este de înțeles că ele vor primi un răspuns foarte specific. Astfel, în cazul primului tip de răspuns oferit de Curte, discutat anterior, nu prea mai există o distincție între interpretare și aplicare. Practic, în acele cauze, Curtea de Justiție aplică dreptul comunitar prin hotărârea pe care o dă.

Curtea și-a arătat de multe ori disponibilitatea de a oferi răspunsuri foarte detaliate și, astfel, s-a ajuns la estomparea liniei dintre aplicare și interpretare. De asemenea, acest lucru servește și la transformarea ideii că instanțele naționale și Curtea de Justiție sunt separate, dar egale, fiecare cu rolurile care le-au fost desemnate, într-una iluzorie. Astfel, cu cât mai detaliată este hotărârea Curții, cu atât mai puțină libertate are instanța națională⁷.

Revenind la efectele hotărârilor în interpretare, trebuie să vorbim întâi de forța obligatorie a acestora.

Față de instanța de trimitere, hotărârea Curții este obligatorie. Totodată, trebuie înțeles că toate instanțele care vor soluționa acea cauză pe viitor, în căile ordinare sau extraordinare de atac, trebuie să se conformeze hotărârii Curții de Justiție în acea cauză⁸. Caracterul obligatoriu al hotărârii Curții nu împiedică instanța națională care a trimis acea întrebare să mai trimită ulterior și alte întrebări ulterioare în cadrul aceleiași cauze, fie pentru a obține lămuriri cu privire la hotărârea Curții, fie pentru a obține un răspuns diferit. Mai există o consecință a faptului că o hotărâre prejudicială este obligatorie pentru instanța de trimitere. Astfel, dacă pe viitor ea va trebui să soluționeze o cauză asemănătoare cu cea în care Curtea s-a pronunțat, aceasta nu mai este obligată să recurgă la procedura

⁶ T. Tridimas, *Constitutional Review of Member State Action: The Virtues and Vices of an Incomplete Jurisdiction*, în 9th International Journal of Constitutional Law, 2011, p. 737.

⁷ P. Craig, G. de Búrca, *op. cit.*, p. 557.

⁸ K. Lanaerts, I. Maselis, K. Gutman, *EU Procedural Law*, Oxford University Press, Oxford, 2014, p. 243.

prevăzută în art. 267 TFUE. Astfel, dezvoltarea unui precedent reprezintă o excepție de la obligația de trimitere a instanțelor superioare.

Și față de celelalte instanțe naționale, hotărârile în interpretare sunt obligatorii. Altfel spus, chestiunile prejudiciale în interpretare au un efect *erga omnes*. Din acest punct de vedere, ori de câte ori se confruntă cu o situație asemănătoare uneia în care Curtea s-a pronunțat, instanțele naționale trebuie să țină cont de acea hotărâre prejudicială dată de către Curtea de Justiție.

Există anumite argumente în favoarea efectului *erga omnes* al hotărârilor în interpretare. În primul rând, trebuie spus că interpretarea are un efect declarativ, prin intermediul ei nu sunt stabilite reguli noi. Din acest punct de vedere, forța obligatorie a interpretării Curții are la bază forța obligatorie a normelor interpretate. Totodată, trebuie să observăm inclusiv procedura care se desfășoară în fața Curții, astfel, sunt invitate să depună observații scrise inclusiv statele membre, Comisia Europeană, sau instituția de la care provine acel act ale cărui dispoziții sunt interpretate. Observând această procedură este greu să ajungem la concluzia că o hotărâre prejudicială ar avea un efect *inter partes*⁹. În al doilea rând, principalul scop al procedurii prevăzute la art. 267 TFUE este aplicarea uniformă a dreptului Uniunii Europene, astfel, dacă o hotărâre prejudicială ar avea efect doar pentru instanța de trimitere, s-ar pune serios sub semnul întrebării principalul scop al procedurii¹⁰.

Un alt argument cu privire la efectul *erga omnes* este acela că, atunci când se pronunță cu privire la anumite întrebări preliminare, Curtea de Justiție nu se rezumă la a da un răspuns necesar doar acelui litigiu care a făcut obiectul trimiterii. De multe ori, hotărârile Curții sunt destinate tuturor instanțelor statelor membre care ar putea să se confrunte cu astfel de cazuri¹¹.

Cu toate acestea, la fel ca în cazul instanței de trimitere, orice instanță poate solicita Curții de Justiție o hotărâre prejudicială chiar dacă fusese pronunțată o hotărâre într-o cauză asemănătoare. Instanța nu face acest lucru pentru a evita să aplice o normă deja interpretată de Curte, ci poate face acest lucru pentru a observa exact punctul de vedere al Curții cu privire la cauza pe care trebuie să o soluționeze (deoarece chiar dacă două situații par foarte asemănătoare este posibil ca, totuși, anumite aspecte diferite să determine Curtea să aibă altă poziție).

După ce am analizat forța obligatorie a hotărârilor în interpretare, trebuie să analizăm și efectele pe care le produc în timp hotărârile în interpretare. Astfel, hotărârile Curții în interpretare au un efect retroactiv.

⁹ *Ibidem*, p. 245.

¹⁰ K. Lanaerts, I. Maselis, K. Gutman, *EU Procedural Law*, Oxford University Press, Oxford, 2014, p. 245.

¹¹ B. de Witte, în B. de Witte, J.A. Mayoral, U. Jaremba, M. Wind, K. Podstawa, *National Courts and EU Law*, Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham, 2016, p. 24.

Efectul *ex tunc* al hotărârilor în interpretare a fost consacrat de Curte în cauza *Denkavit Italiana*¹². În această speță, Curtea a stabilit că normele interpretate de către aceasta trebuie să fie aplicate incluziv raporturilor juridice care s-au născut anterior pronunțării hotărârii prejudiciale.

Efectul retroactiv al hotărârilor în interpretare are două mari dezavantaje. În primul rând, normele naționale referitoare la termenele de prescripție diferă de la un stat la altul și, astfel, este posibil ca rezultatul unei hotărâri preliminare să aibă efecte diferite pentru părțile din litigiu în funcție de statul din care acestea provin. Astfel, s-ar aduce atingere principalului scop al acestei proceduri, acela al asigurării aplicării uniforme a dreptului Uniunii Europene. În al doilea rând, o hotărâre preliminară poate avea un impact grav asupra economiei naționale. Acest lucru se poate întâmpla în situația în care statul ar fi obligat la restituirea sumelor de bani ilegal încasate de la reclamanți sau atunci când statul ar fi obligat la plata unor sume de bani ca urmare a unei conduite ilicite¹³.

Este instituită astfel o excepție de la efectul retroactiv al hotărârii în interpretare. Dar, pentru a putea fi acceptată această excepție de la principiul retroactivității hotărârilor trebuie respectate anumite reguli stricte.

În primul rând, trebuie spus că doar Curtea de Justiție poate să decidă dacă în acel caz este necesar ca hotărârea dată să nu producă efecte retroactive. Aceasta va decide de la caz la caz dacă trebuie acceptată sau nu această excepție în funcție de argumentele aduse de statul în cauză.

În al doilea rând, trebuie îndeplinite simultan două condiții. Prima dintre aceste condiții este ca statul să fi acționat cu bună-credință. A doua condiție este existența unor dificultăți de ordin practic în cazul în care hotărârea va avea efecte retroactive. Cu privire la aceste condiții, trebuie spus că instanța europeană a acceptat această excepție doar în anumite situații specifice. Astfel, Curtea a acceptat acest compromis în cazul în care, datorită numărului mare de particulari cărora le trebuiau restituite sume de bani, ar fi putut fi afectată în mod grav situația economică a statului membru. Totodată, Curtea a mai limitat efectele hotărârilor în interpretare și în cazurile în care autoritățile naționale au avut o anumită conduită contrară legislației Uniunii, dar la această conduită au contribuit fie alte state membre, fie Comisia Europeană¹⁴.

Curtea a decis, pentru prima dată, să limiteze efectul retroactiv al unei chestiuni prejudiciale în interpretare în cauza *Defrenne*¹⁵. În această speță, autoritățile belgiene nu au luat anumite măsuri prevăzute în art. 119 TCEE, referitoare la remunerația egală a bărbaților și femeilor. În concret, în litigiul național, o însoțitoare de zbor a chemat în judecată compania pentru care aceasta lucra, deoarece

¹² Hotărârea din 27 martie 1980, *Denkavit Italiana* C-61/79, EU:C:1980:100.

¹³ A. Kaczorowska, *European Union Law*, 3rd edition, Routledge, London, 2013, p. 363.

¹⁴ K. Lanaerts, I. Maselis, K. Gutman, *op. cit.*, p. 247.

¹⁵ Hotărârea din 8 aprilie 1976, *Defrenne* C-43/75, EU:C:1976:56.

salariata primea un salariu mai mic comparativ cu unul primit de către un însoțitor de zbor care desfășura aceeași muncă. S-a observat de către Curte că există multe persoane care ar putea pretinde astfel de drepturi financiare și, astfel, este posibil să fie amenințată situația financiară a multor întreprinderi, multe dintre ele putând ajunge chiar la faliment. Totodată, chiar dacă a dat anumite avertismente autorităților belgiene, Comisia nu inițiat procedura pentru neîndeplinirea obligațiilor împotriva unui stat membru și acest lucru a putut da autorităților belgiene o impresie falsă asupra efectelor art. 119 TCEE. Având în vedere toate aceste lucruri, Curtea a stabilit că efectele acestei hotărâri nu se pot aplica și raporturilor juridice anterioare datei la care a fost dată hotărârea.

Referitor la cazurile în care efectul retroactiv al hotărârii ar putea aduce atingere situației financiare a statului membru, un bun exemplu este cauza Nisipeanu¹⁶, pe care o voi analiza într-o secțiune ulterioară. Iar, referitor la cazurile în care Comisia Europeană a contribuit la conduita statului membru, un bun exemplu este cauza EKW¹⁷. În această speță, conduita Comisiei este posibil să fi determinat autoritățile austriece să creadă că legislația cu privire la băuturile alcoolice era în conformitate cu legislația comunitară. Chiar dacă Avocatul General Saggio nu a fost de acord, Curtea a stabilit că asigurările aduse de reprezentării Comisiei la negocierile purtate cu privire la aderarea Austriei la Uniune sunt suficiente pentru ca autoritățile austriece să creadă că legislație națională era conformă cu legislația comunitară. Avocatul general a spus, în concluziile sale, că acele asigurări nu au fost confirmate de către Comisie și că oricum nu erau suficiente documente aduse în fața Curții care să dovedească aceste lucruri¹⁸.

Se pune problema dacă această excepție de la principiul retroactivității efectelor ar putea să producă efecte pentru toate statele membre. În cauza Meilicke¹⁹, Curtea a stabilit că o astfel de cerere cu privire la limitarea efectului în timp a hotărârii poate să fie soluționată doar în hotărârea în care Curtea decide pentru prima dată o problemă juridică. Astfel, dacă guvernele statelor membre ratează această oportunitate, Curtea de Justiție nu mai poate să acorde o astfel de limitare și printr-o hotărâre ulterioară. Totodată, Curtea a dat de înțeles că această limitare nu poate fi aplicată doar pentru un stat membru, ci ea trebuie aplicată pentru toate statele membre. Astfel, chiar și statele membre care nu sunt implicate direct în acea cauză trebuie să ceară o limitare a efectelor pentru a nu pierde momentul și a fi decăzute din acest drept. Din aceste puncte de vedere, stabilirea cauzei în care se interpretează anumite norme comunitare pentru prima dată este foarte importantă²⁰.

¹⁶ Hotărârea din 7 iulie 2011, *Nisipeanu* C-263/10, EU:C:2011:466.

¹⁷ Hotărârea din 9 martie 2000, *EKW* C-437/97, EU:C:2000:110.

¹⁸ M. Lang, *Limitation of Temporal Effects of CJEU Judgments - Mission Impossible for Governments of EU Member States*, în WU International Taxation Research Paper Series, nr. 6/2013, p. 8.

¹⁹ Hotărârea din 6 martie 2007, *Meilicke* C-292/04, EU:C:2007:132.

²⁰ M. Lang, *op. cit.*, p. 16.

3.2. Efectele chestiunilor prejudiciale în validitate

Efectele hotărârilor în validitate au anumite particularități. Aceste particularități ale efectelor derivă din strânsa legătură a acestora cu efectele acțiunilor în anulare prevăzute în art. 264 TFUE și din distincția dintre o hotărâre care confirmă validitatea unui act și o hotărâre care declară un act nevalid²¹.

Când vine vorba de forța obligatorie a hotărârilor în validitate, trebuie să facem distincție între hotărârile prin care nu se stabilește nevaliditatea unui act și hotărârile prin care se constată nevaliditatea unui act.

Atunci când o hotărâre nu contestă validitatea unui act al Uniunii nu se poate spune că acea hotărâre ar avea un efect *erga omnes* propriu-zis. Curtea de Justiție se abține să afirme că actul în cauză este valid. Aceasta se limitează la a afirma că, în urma analizei chestiunii, nu au reieșit suficiente elemente de natură să afecteze validitatea actului contestat. Astfel, este lăsată posibilitatea formulării unei noi întrebări dacă apar noi motive ce ar putea determina nevaliditatea aceluși act²².

Este evident de ce Curtea nu afirmă că acel act este valid, deoarece toate actele Uniunii Europene se bucură de o prezumție de legalitate. Și, astfel, ar fi absurd să se constate că un act este valid, deoarece până la o hotărâre a Curții prin care se constată nevaliditatea sa, acel act este valid și produce efecte juridice. Actele emise de instituțiile, organele, oficiile sau agențiile Uniunii se bucură de o prezumție relativă de legalitate, astfel încât această prezumție poate fi înlăturată printr-o hotărâre a Curții de Justiție. Spre deosebire de acestea, tratatele se bucură de o prezumție absolută de legalitate.

Revenind la efectul *erga omnes*, teoretic, hotărârea este obligatorie pentru toate instanțele din statele membre, nu doar pentru instanța de trimitere. Dar, trebuie spus că prin această hotărâre nu se aduce atingere circuitului juridic. Astfel, instanțele din statele membre erau oricum obligate să aplice acea normă de drept până în momentul în care este pronunțată hotărârea. Și, din moment ce nu se constată nevaliditatea actului, nu se înlătură prezumția de legalitate și, astfel, nu se poate spune că hotărârea ar avea un efect *erga omnes* în adevăratul sens al cuvântului.

Atunci când se constată printr-o hotărâre nevaliditatea unui act al Uniunii, această hotărâre produce efecte față de toate instanțele naționale, nu doar față de instanța de trimitere. Curtea a stabilit în cauza *International Chemical Corporation (ICC)*²³ că o hotărâre a Curții prin care se constată nevaliditatea unui act al Uniunii, deși nu se adresează direct decât instanței care a sesizat Curtea, constituie un motiv suficient pentru ca orice altă instanță să considere acel act nevalid în cazul în

²¹ A. Kaczorowska, *op. cit.*, p. 367.

²² S. van Raepenbusch, *Drept instituțional al Uniunii Europene*, Ed. Rosetti International, București, 2014, p. 456.

²³ Hotărârea din 13 mai 1981, *International Chemical Corporation C-66/80*, EU:C:1981:102.

care trebuie să aplice acel act într-un litigiu intern²⁴. Este evident că, dacă nu s-ar accepta ca efectele unor hotărâri prin care se constată nevaliditatea unor acte să fie opozabile tuturor instanțelor naționale, s-ar aduce atingere inclusiv principalului scop al chestiunilor prejudiciale, acela de a realiza aplicarea uniformă a dreptului Uniunii Europene.

Hotărârea prin care un act este declarat nevalid are un caracter definitiv. Cu toate acestea, instanțelor naționale nu li se ia dreptul de a solicita Curții pronunțarea unei hotărâri prejudiciale în validitate cu privire la un act care a fost declarat nevalid anterior, printr-o altă hotărâre prejudicială. Curtea de Justiție nu lasă să se creadă că prin această posibilitate oferită există șansa ca hotărârea dată să fie anulată. Dar, există posibilitatea ca orice instanță națională (inclusiv cea care solicitase hotărârea prin care actul a fost declarat nevalid) să aibă un interes să clarifice anumite nelămuriri referitoare la motivele, la domeniul de aplicare și, eventual, la consecințele hotărârii prin care s-a constatat nevaliditatea unui act al Uniunii²⁵.

După ce Curtea a constatat nevaliditatea unui act, le revine autorităților naționale obligația de a stabili consecințele pe care decizia Curții le produce în dreptul intern. Orice acțiune a autorităților naționale bazată pe acel act nevalid trebuie să fie sistată și dacă au fost luate anumite acțiuni anterior hotărârii Curții, efectele acestora trebuie îndreptate. Totodată, Curtea poate să prezinte ea consecințele pe care le produce acea hotărâre în dreptul intern. Ea poate să facă acest lucru, fie efectiv în hotărârea prin care a declarat acel act ca fiind nevalid, fie printr-o altă hotărâre în interpretare, dacă instanța națională solicită Curții pronunțarea unei hotărâri prejudiciale în interpretare prin care să ghideze judecătorul național cu privire la consecințele hotărârii inițiale²⁶.

La fel ca în cazul hotărârilor în interpretare, trebuie discutat și efectul pe care îl produc în timp hotărârile în validitate.

Este evident că hotărârile prin care nu se dispune nevaliditatea unui act nu produc efecte retroactive, deoarece, la fel cum afirmam și mai sus, actele Uniunii se bucură de o prezumție de legalitate. Din acest punct de vedere, o hotărâre care nu face decât să înlăture anumite argumente de nevaliditate aduse de instanța națională nu poate să producă efecte retroactive deoarece ar avea fix aceleași efecte pe care actul le avea și anterior hotărârii.

În ceea ce privește hotărârile prin care se dispune nevaliditatea unui act, Curtea de Justiție a stabilit că acestea produc, de regulă, efecte retroactive. Există o problemă referitoare la efectul retroactiv, deoarece nu există un termen limită în

²⁴ S. van Raepenbusch, *op. cit.*, p. 456.

²⁵ K. Lanaerts, I. Maselis, K. Gutman, *op. cit.*, p. 472.

²⁶ *Ibidem*, p. 473.

care poate fi solicitată o hotărâre în validitate²⁷ și ar putea uneori ca efectele pe care le-ar produce acea hotărâre să fie dăunătoare. Astfel, se pot cere despăgubiri pentru daunele produse anterior hotărârii Curții sau autoritățile naționale pot fi obligate la restituirea sumelor percepute conform actului declarat nevalid sau la plata unor sume ilegal neacordate. Având în vedere aceste aspecte, în jurisprudența sa, Curtea a limitat uneori efectele în timp ale unei hotărâri care constată nevaliditatea unui act al Uniunii. Ea a făcut acest lucru având în vedere ocrotirea interesului public sau privat²⁸.

Curtea de Justiție și-a rezervat posibilitatea de a atenua efectele retroactive ale hotărârilor prin care se declară nevaliditatea unui act al Uniunii. Astfel, Curtea poate aplica prin analogie art. 264 par. 2 TFUE²⁹. Curtea de Justiție a folosit această posibilitate în cauza *Providence Agricole de la Champagne*³⁰. Conform hotărârii din acea cauză, constatarea nevalidității aceluși act nu permitea contestarea percepției sumelor compensatorii efectuate de autoritățile naționale pe baza aceluși act, pentru o perioadă anterioară datei hotărârii³¹.

La fel ca în cazul hotărârilor în interpretare, efectul retroactiv poate fi limitat doar cu titlu excepțional și Curtea decide acest lucru de la caz la caz în funcție de particularitățile fiecărei situații. Totodată, Curtea de Justiție are în vedere, atunci când analizează astfel de cereri, impactul economic pe care l-ar putea produce acea hotărâre dacă aceasta ar avea efecte retroactive. În acest sens, statul membru trebuie să facă dovada unor perturbări grave ale economiei naționale care ar fi datorate hotărârii Curții.

3.3. Cauza *Nisipeanu*

Am decis să analizez această cauză separat deoarece ea reprezintă un caz în care Curtea de Justiție a Uniunii Europene nu a acceptat cererea României de a limita efectele în timp ale unei hotărâri în interpretare. Totodată, această cauză este importantă deoarece are ca obiect interpretarea celebrelor norme cu privire la taxa de poluare, care sunt contrare art. 110 TFUE.

În ceea ce privește situația de fapt, domnul Nisipeanu a înmatriculat în România un autovehicul cumpărat din Germania, acest autovehicul fiind înma-

²⁷ Aici trebuie făcută o paralelă între hotărârea în validitate și acțiunea în anulare. Ambele au efect retroactiv și, astfel, din punctul de vedere al efectelor ele se aseamănă, doar că acțiunea în anulare poate fi cerută, conform art. 263 TFUE doar într-un termen de 2 luni de la data la care actul a fost publicat, sau de la data la care reclamantul a luat la cunoștință de actul respectiv, pe când chestiunea prejudicială în validitate nu are un termen limită.

²⁸ K. Lanaerts, I. Maselis, K. Gutman, *op. cit.*, p. 477.

²⁹ Conform acestui articol, Curtea indică, în cazul în care consideră că este necesar, care sunt efectele actului anulat, care trebuie considerate ca fiind irevocabile.

³⁰ Hotărârea din 15 octombrie 1980, *Providence Agricole de la Champagne C-4/79*, EU:C:1980:232.

³¹ S. van Raepenbusch, *op. cit.*, p. 460.

triculat în Germania în anul 1997. Autovehiculul avea o capacitate cilindrică de 1597 cm³ și din punctul de vedere al noxelor emise se încadra în categoria de poluare Euro 2.

Domnul Nisipeanu a plătit pentru înmatricularea aceluși autovehicul suma de 4431 de lei ca taxă de poluare, în temeiul O.U.G. nr. 50/2008. Ulterior, domnul Nisipeanu a cerut restituirea sumei. După refuzul de a îi fi restituită suma, domnul Nisipeanu a chemat în judecată autoritatea competentă și a cerut obligarea acesteia la restituirea sumei ce reprezenta taxă de poluare, deoarece aceasta ar fi fost incompatibilă cu art. 110 TFUE.

Trebuie precizat că, potrivit OUG nr. 50/2008, era instituită o taxă de poluare ce era datorată cu ocazia primei înmatriculări a unui autovehicul în România. Totodată, autovehiculele a căror capacitate cilindrică nu depășea 2000 cm³ și care erau înmatriculate pentru prima dată în România sau în alte state membre începând cu data de 15 decembrie 2008 erau scutite de la obligația de plată a taxei de poluare.

După ce a fost investit prin cererea de chemare în judecată, Tribunalul Gorj a decis să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții unele întrebări preliminare referitoare la interpretarea art. 110 TFUE.

Guvernul României a cerut Curții de Justiție, în cadrul fazei orale a procedurii, să limiteze efectele în timp ale hotărârii sale.

Curtea a recurs la o aplicare mecanică a soluției din cauza Tatu³², constataându-se că o reglementare precum O.U.G. nr. 50/2008 are drept efect faptul că autovehiculele importate și caracterizate printr-o vechime și o uzură importantă sunt supuse, în pofida aplicării unei reduceri mari a cuantumului taxei pentru a ține seama de deprecierea lor, unei taxe care se poate apropia de 30% din valoarea lor de piață, în timp ce vehiculele similare puse în vânzare pe piața națională nu sunt în niciun fel grevate de o astfel de sarcină fiscală. Este evident că o astfel de reglementare are ca efect descurajarea importării și punerii în circulație în România a unor autovehicule cumpărate din alte state membre³³.

Cu privire la obiectivul protecției mediului, care se materializa, în primul rând, prin aplicarea unei taxe intimidante vehiculelor deosebit de poluante și, în al doilea rând, prin folosirea veniturilor generate de acea taxă pentru finanțarea unor proiecte de mediu, acesta s-ar fi putut realiza mult mai complet dacă această taxă ar fi fost aplicată tuturor vehiculelor de acest tip care erau puse în circulație în România. O astfel de taxă, care s-ar fi putut pune în aplicare prin intermediul unei taxe anuale rutiere, ar fi fost posibilă și nu ar fi fost contrară art. 110 TFUE³⁴.

³² Hotărârea din 7 aprilie 2011, *Tatu* C-402/09, EU:C:2011:219.

³³ M. Șandru, M. Banu, D. Călin, *Procedura trimerii preliminare*, Ed. C.H. Beck, București, 2013, p. 389.

³⁴ M. Șandru, M. Banu, D. Călin, *op. cit.*, p. 390.

Cu privire la limitarea efectelor în timp a hotărârii, la fel cum am precizat și în secțiunile anterioare, Curtea poate decide acest lucru în mod excepțional. Astfel, statul trebuie să demonstreze două lucruri: întâi faptul că a acționat cu bună-credință, iar mai apoi faptul că există riscul unor perturbări grave dacă decizia Curții va avea efecte retroactive.

Deși Curtea nu a analizat, din punctul meu de vedere, condiția bunei-credințe nu este îndeplinită. Astfel, după hotărârea din cauza Tatu, România a continuat să perceapă această taxă de primă înmatriculare. Da, este adevărat că spre deosebire de cauza Tatu, în cauza Nisipeanu au fost puse în discuție variantele taxei de poluare aplicabile pentru perioada decembrie 2008-decembrie 2010, dar dacă statul român ar fi dat dovadă de bună-credință, ar fi sistat perceperea acelei taxe ulterior hotărârii din cauza Tatu.

Cu privire la condiția perturbării grave, în această speță, guvernul român s-a limitat la a preciza numărul mare de cereri de rambursare a taxei percepute, care s-ar fi ridicat la 40.000 și, totodată, a făcut referire la criza financiară care afecta România în acea perioadă.

Curtea a stabilit că, în lipsa unor date mai precise care să ducă la concluzia că economia națională ar fi grav afectată, nu se poate îndeplini condiția privind consecințele grave³⁵. În concluzie, Curtea de Justiție a respins cererea de limitare în timp a efectelor hotărârii sale.

§4. Bibliografie

Tratate, cursuri, monografii

1. Andreșan-Grigoriu Beatrice, *Procedura hotărârilor preliminare*, Ed. Hamangiu, București, 2010;
2. Craig Paul, de Búrca Gráinne, *Dreptul Uniunii Europene*, ed. a VI-a, Ed. Hamangiu, București, 2017;
3. Kaczorowska Alina, *European Union Law*, 3rd edition, Routledge, London, 2013;
4. Lanaerts Koen, Maselis Ignace, Gutman Kathleen, *EU Procedural Law*, Oxford University Press, Oxford, 2014;
5. van Raepenbusch Sean, *Drept instituțional al Uniunii Europene*, Ed. Rosetti International, București, 2014;
6. Spătaru-Negură Laura-Cristina, *Dreptul Uniunii Europene – o nouă tipologie juridică*, Ed. Hamangiu, București, 2016;

³⁵ Trebuie făcută o paralelă cu cauza Tatu. În acea cauză, Agentul Governamental al României a estimat o sumă de 600.000.000 de euro care ar fi trebuit restituită contribuabililor, dar nu a explicat cătuși de puțin modul de calcul prin care s-a ajuns la această sumă.

7. Șandru Mihai, Banu Mihai, Călin Dragoș, *Procedura trimiterii preliminare*, Ed. C.H. Beck, București, 2013;

8. de Witte Bruno, Mayoral Juan A., Jaremba Urszula, Wind Marlene, Podstawa Karolina, *National Courts and EU Law*, Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham, 2016.

Articole publicate în reviste de specialitate

1. Lang Michael, *Limitation of Temporal Effects of CJEU Judgments - Mission Impossible for Governments of EU Member States*, în WU International Taxation Research Paper Series, nr. 6, 2013;

2. Tridimas Takis, *Constitutional Review of Member State Action: The Virtues and Vices of an Incomplete Jurisdiction*, în 9th International Journal of Constitutional Law, 2011.